

GUILLEM M. DE BROCA
SEMBLANÇA BIOGRÀFICA

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

GUILLEM M. DE BROCÀ
SEMBLANÇA BIOGRÀFICA

Conferència pronunciada davant el Ple per
JOSEP M. FONT I RIUS
el dia 21 d'octubre de 1996

BARCELONA
2000

Biblioteca de Catalunya. Dades CIP

Font i Rius, Josep M.

Guillem M. de Brocà, semblança biogràfica

ISBN 84-7283-505-7

I. Institut d'Estudis Catalans. Secció Històrico-arqueològica II. Títol

1. Brocà de Montagut, Guillem Maria de

2. Advocats — Catalunya — Biografia

929Brocà de Montagut, Guillem Maria de

© Josep M. Font i Rius

© 2000, Institut d'Estudis Catalans, per a aquesta edició

Carrer del Carme, 47, 08001 Barcelona

Primera edició: maig de 2000

Tiratge: 500 exemplars

Compost per Víctor Igual, SL

Carrer de Còrsega, 237, baixos. 08036 Barcelona

Imprès a Altés, SL

Carrer de Cobalt, 160. 08907 L'Hospitalet de Llobregat

ISBN: 84-7283-505-7

Dipòsit Legal: B. 24544-2000

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del *copyright*, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o d'Internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

Compleixo amb gust no exempt d'emoció la comanda que em féu el se-nyor president del nostre Institut d'afaiçonar la remembrança de Guillem M. de Brocà, que visqué entre el 1850 i el 1918. Tots els conreadors de la història del dret de Catalunya el reconeixem com a mestre i patriarca d'aquesta disciplina i ens sentim deutors de les seves ensenyances plasmades en estudis monogràfics i en obres de conjunt.

Brocà formà part de l'equip fundador de l'IEC l'any 1907, junt amb Jaume Massó i Torrents, Antoni Rubió i Lluch (el primer president), Miquel dels Sants Oliver, Joaquim Miret i Sans, Josep Puig i Cadafalch, Pere Coromines i Josep Pijoan. Brocà era el més vell, amb cinquanta-set anys, Pijoan, el més jove, amb vint-i-sis, i n'era el secretari.

Brocà havia nascut a Reus el 1850. Era fill de Salvador de Brocà i de Bofarull, advocat reusenc i magistrat d'Audiència a Mallorca, el qual al seu torn era nebot de Pròsper de Bofarull, també de Reus. Aquest fou el primer director de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, cap de la nissaga dels Bofarull arxivers del centre i autor d'una obra meritòria pel seu temps i encara avui de força utilitat, *Los condes de Barcelona indicados* (Barcelona, 1836, reimpressió 1988).

Aquesta ascendència culta i erudita sembla com si marqués la trajectòria futura de Brocà com a historiador jurista, concretament d'historiador del dret de Catalunya.

Efectivament, Guillem M. de Brocà fou un excel·lent jurista amb despatx obert a Barcelona i un excel·lent historiador. Molt jove encara —a trenta anys— publicà en col·laboració amb Joan Amell les *Instituciones del derecho civil vigente en Cataluña* (1880) obra que sis anys després era ampliada en dos volums, per Brocà sol, ja mort el seu company. L'obra s'encapçalava amb una ressenya històrica, completa, metòdica i precisa i es pot afirmar, amb Valls

Taberner, que per primera vegada l'exposició històrica del dret català era objecte d'un estudi total des del punt de vista cronològic. Aquesta realització jove fagué com l'embrió del gran tractat d'història del dret de Catalunya que Brocà elaboraria i publicaria cap al final de la seva vida.

Quan Brocà entrà com a fundador a l'IEC es trobava ja en la seva maduresa, tenia una personalitat científica reconeguda en el conreu de la història i del dret. Havia ocupat la presidència de l'Acadèmia de Jurisprudència i de Legislació de Catalunya (1899-1901), era membre de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona (des de 1890) i en les publicacions d'ambdues corporacions havia donat a conèixer estimables aportacions entorn de textos historicojurídics, i d'institucions de dret positiu. I poc temps després ocuparia el deganat del Col·legi d'Advocats de Barcelona (1911-1915) durant el qual s'enriquí notablement la biblioteca de la corporació, amb la creació del fons de literatura jurídica catalana. Aquest fons s'acabaria d'enriquir encara, quan, a la seva mort, Brocà li llegà una part important dels seus llibres, sobretot, els específicament d'ordre doctrinal.

Però crec que convé centrar-nos en la seva vinculació al nostre Institut i en la participació a les seves activitats. Com dèiem suava, hi figurà des de la fundació el 1907, i hi actuà amb força continuïtat —sobretot en els primers temps— durant els deu anys que hi romangué fins la seva mort el 1918, com es desprèn de la constància de les seves col·laboracions als *Anuaris* de l'entitat.

En el seu volum I (1907) encapçala la Secció Jurídica amb un treball que titula «De les investigacions respecte el dret de Catalunya y de la reintegració de ses fonts». De fet ve a ésser una memòria expositiva de la possible tasca a realitzar per l'IEC sobre la recerca i localització dels manuscrits jurídics catalans i la seva publicació. Fa referència, especialment, als manuscrits dels *Usatges* existents en diverses biblioteques, i a alguns altres textos de dret local i també a la recerca del dret consuetudinari, ben viu encara en algunes comarques.

I com si volgués predicar amb l'exemple, en el mateix volum ja hi publica tres treballs d'aquesta índole: unes *Ordenacions de Cort* dels segles XIII-XIV desconegudes, un text també desconegut del segle XV que semblava voler preludiar l'esquema de la futura recopilació de les *Contribucions de Catalunya*, i, a més, un article sobre «Costums jurídiques a la ratlla d'Aragó». Aquest darrer era el fruit d'una missió arqueològicajurídica que l'IEC havia encomanat a Brocà juntament amb Puig i Cadafalch, acompanyats de Josep Goday, Josep Gudiol i del fotògraf Mas i que realitzaren pel setembre de 1907. I mentre Puig i Cadafalch i els seus adjunts s'aplicaven a l'aixecament de plantes de les esglésies romàniques i de més informació arqueològica per les comarques d'Aran, del Pallars i de la Ribagorça. Brocà s'entretenia a recollir de viva veu i per documentació escrita quan la trobava, costums i usos de la vida jurídica popular referents a família i a contractació agrarioforestal d'aquells paratges.

Aquestes col·laboracions continuen en volums successius. En el volum II (1908) i en el volum III (1909-1910) hi trobem plasmat l'intent de formar una completa bibliografia jurídica catalana que abasta respectivament les referències precises als juristes catalans del segle XI al XIII i del segle XIV al XVII, tot deixant el segle XVIII «per a un jove advocat que hi està treballant» (sospitem que era Oriol Anguera de Sojo [?]). I en el volum V (1913) hi publica el treball sobre els *Usatges de Barcelona*, en el que ofereix la primera descripció sistematitzada dels manuscrits, edicions i comentaris d'aquest codi fonamental del dret català. I també de la procedència dels seus diferents elements o preceptes, una anticipació del desplaçament que hi donaria poc després en el cos del seu gran tractat.

També com a exponent del seu interès per l'activació corporativa de l'IEC, cal recordar la redacció, conjuntament amb Pere Coromines i amb Mirret i Sans, d'un informe sobre la propietat del Palau Major (seu de l'ACA) i de la instal·lació de l'arxiu i la batllia reials. Es tractava d'aclarir la titularitat jurídica de diferents centres de l'Administració a l'ordre d'aquell edifici i aquell fons documental davant pretesos drets d'altres persones o entitats, posseïdores parcials o custodiades d'un i altre. Us faig francs de la referència a nombroses cròniques i recensions bibliogràfiques amb què Brocà omplí substancioses pàgines de l'*Anuari*.

Jordi Rubió —decennis després de la mort de Brocà—, tot recordant aquella època fundacional de l'IEC, deia que Guillem M. de Brocà representava llavors els estudis jurídics dins de l'Institut.

«Sentia apassionadament —són paraules de Rubió— l'atracció dels vells codis de dret i coneixia bé les impressions des del segle XV. (Diguem que les havia inventariat puntualment en la tan apreciada *Taula de les estampacions de les Constitucions de Catalunya y de las Costumes y Ordinacions de sos diversos paratges*, 1907-1909 i que additionaren Moliné Brases i Pella i Fargas.) Li mancava, però, una formació paleogràfica i els seus mètodes de treball eren antiquats. S'havia format en altres temps, bé que pressentia els nous sistemes de la crítica textual de l'École des Chartes amb melangiosa renúncia que ja era tard per a seguir-los». (Diguem que la seva torxa la recollirien bàsicament Valls i Taberner i Ramon d'Abadal.) I conclou Rubió: «En els darrers anys de la seva vida preparava la nova edició del seu clàssic manual d'història del dret català, en el qual dedicava moltes pàgines a l'estudi i inventari de les seves antigues fonts».

Rubió ens introdueix ací la referència a la seva obra cabdal, podríem dir, definitiva, però no conclosa del tot. És la *Historia del Derecho de Cataluña especialmente del Civil, y Exposición de las Instituciones de Derecho civil del mismo territorio...* (un títol llarg i complicat). Es publicà a Barcelona, el 1918, el mateix any de la seva mort, sols com a volum I. La continuació quedà paralitzada, però Brocà tenia escrita una bona part del volum II, àdhuc ja en gale-

rades, que restà aparentment perduda en la impremta. Però per allò que *habent seua fata libelle*, aquesta part fou retrobada «misteriosament» fa uns deu anys, i donada al públic pel Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya (1987) poc després de la reedició del primer volum, exhaurit des de feia temps.

En apreciació de Valls Taberner «el llibre de Brocà és el tractat més important, més complet i més ben informat sobre història del dret català. De fet ocupa les primeres 475 pàgines del volum I. (La resta, fins a 873 i les 352 del volum II, és destinada a la presentació sistemàtica de les institucions de dret civil vigent.) En aquelles —diu Valls— la vasta erudició històrica i jurídica d'en Brocà s'hi desborda àmpliament: la literatura estrangera de més vàlua hi és ben aprofitada; els treballs dels nostres millors erudits hi han estat utilitzats, les diverses monografies del propi autor (entre les quals, sobretot la dels *Usatges* o els altres estudis sobre els juristes publicades a l'*Anuari* de l'IEC) hi són refoses les indicacions bibliogràfiques, hi són abundants i fetes amb molta cura. És el fruit d'una llarga experiència jurídica, d'estudis incessants i de freqüents recerques històriques i bibliogràfiques —ja hem alludit a la *Tau-la de les estampacions*—, recerques i estudis publicats amb gran deler en el curs d'una vida laboriosa i aplicada».

En els nostres dies la professora Encarna Roca, companya nostra de l'Institut i acreditada coneixedora del dret civil català, ha fet unes oportunes apreciacions entorn de l'esperit i contingut doctrinal dels treballs de Brocà, en la seva doble faceta d'historiador del nostre dret i de jurista de dret positiu, que em permeto recollir ací a tall de cloenda d'aquesta remembrança.

«Com a historiador, l'obra de Brocà, no ha estat encara superada, començant per la seva estructuració en períodes, cronologies, seguida posteriorment (p.e. en S. Sobrequés). Brocà no resulta un historiador unilateral, és a dir, no solament cal tenir present la seva important aportació a l'estudi de les fonts del dret català, sinó que també resulta ser un dels pocs historiadors del dret privat.»

Fixant-se més en la dimensió jurídica, apunta la professora Roca que els juristes de dret privat a Catalunya han adoptat tradicionalment dos sistemes metodològics en les seves obres: el recurs a la pròpia tradició, o bé el recurs a l'escola històrica de Savigny. Potser Brocà seria el representant més clar de les tendències classicohistòriques del segle XIX i en serà precisament el darrer representant, seguidor d'una tradició lligada amb l'antic règim, una tradició autènticament catalana, sense les influències modernitzadores de l'obra de Savigny.

I més endavant em dirà que Brocà en els seus estudis i especialment en la *Historia del Derecho de Cataluña*, proporcionà els elements per identificar la tradició, entesa en el sentit més corrent de la paraula. La tradició clàssica està en les fonts, està en la història de les decisions de la Reial Audiència, està

en la doctrina jurídica, la qual aportava les solucions als problemes plantejats. Per això, l'obra de Brocà, arrelada en aquests elements, resulta avui encara un instrument indispensable per a la interpretació de les institucions recollides en els preceptes compilats, com és en la *Compilació del Dret civil català* de 1960.

En resum, Guillem M. de Brocà ha esdevingut un clàssic. Al seu llibre, hem d'acudir-hi sovint, millor dit, hem d'arrencar d'ell, sempre que volem iniciar una indagació pel camp de les fonts i de les institucions civils de la Catalunya medieval i moderna.